

(E. Schikaneder: *Der redliche Landsmann*), Chevalier (K. F. Guolfinger v. Steinsberg, h. Lamb: *Liederlich fein lustig*) – 1797; Kasper (V. Thám, h. V. Tuček: *Kniže Bruncvik na cestách*), Josef (K. F. Guolfinger v. Steinsberg, h. A. Vojtíšek: *Strejček z Podskalí*) – 1798.

Küblerova spol. Plzeň

Jakob (A. W. Iffland: *Die Reise nach der Stadt*) – 1800.

Rotheho spol. Brno

Hanns Langer (W. Vogel: *Pflicht und Liebe oder Die Wiedervergeltung*) – 1802.

Malostranské div.

Herr von Senfberg (A. v. Klesheim: *Herr Spul oder Aechtheit ohne Schimmer*) – 1804; Pedrillo (W. A. Mozart: *Belmont a Konstance aneb Odvedení ze serailu*) – 1806; Hanns (J. F. Kringsteiner: *Hanns in Wien*) – 1809; Till Eulenspiegel (A. v. Kotzebue: *Eulenspiegel*) – 1811.

Theater in der Leopoldstadt Vídeň

Kasperl (K. F. Hensler, h. V. Müller: *Die Teufelsmühle am Wienerberg*), Jodel (E. Schikaneder, h. J. Haibel: *Der Tyroler Wastl*), Kasperl (J. Perinet, h. V. Müller: *Das lustige Beylager*) – 1812;

Jucendus (G. Meister, h. Sigora v. Eulenstein: *Die Wanderschaft*), Simon (L. Huber, h. V. Müller: *Die unruhige Nachbarschaft*), Barthel (J. Richter: *Der lustige Schuster*), Orpheus (K. Meisl: *Orpheus und Euridyce*), Kibbuz (K. F. Hensler, h. V. Müller: *Thaddädel, der dreißigjährige ABC-Schütz*), [?]

(V. Svoboda, h. F. A. Hofmeister: *Rosalinde oder Die Macht der Liebe*), Paris (J. Richter: *Das Urtheil des Paris*), Thomas (B. J. Koller, h. V. Müller: *Der Schloßgärtner und der Windmüller*), Müller (K. Meisl, h. V. Müller: *Der österreichische Grenadier*) – 1813;

Heber (J. Menner: *Die deutsche Sache siegt*), Chirurgus (K. Meisl: *Die treuen Gebirgsbewohner Böhmens*), Wiehorn (A. Bäuerle: *Josephine oder Die Bürgerinnen in Wien*),

Staar (A. v. Kotzebue: *Gallatag in Krähwinkel*), Kaspar Wagler (K. Wiedemann, h. F. Roser: *Die Prinzessin Farakunkel oder die Versammlung der Götter in Olymp*), Johann (J. Perinet, h. V. Müller: *Die Schwestern von Prag*), Sporn (E. Veith, h. F. Volkert: *Die Fräulein von Matzleinstorf*), Zapfe (K. F. Hensler, h. F. Kauer: *Das Faustrecht in Thüringen*), Herr Vetter von Klosterneuburg

(A. Bäuerle: *Der Leopoldstag oder der Herr Vetter in Klosterneuburg*), Seltenau (týž: *Die Fremden in Wien*) – 1814; Pfauenkopf (J. Menner: *Der Eisstoß am Wiener Donaukanal*), Edwin (H. G. Schmieder, h. N. Dalayrac: *Azemia oder Die Wilden*), Birken (A. Bäuerle: *Das Haus der Laune*), Wallner (týž: *Maria Stuttgart*), Schwefel

(A. Bäuerle: *Der Haupttreffer aus der Güterlotterie*), Konrad (J. A. Gleich, h. F. Volkert: *Ernst Graf von Gleichen*), Paschkorius (M. C. Heigl: *Das Narrenhaus*) – 1815; [?] (A. Bäuerle: *Das Jahr 1816*), [?] (týž: *Die Reise nach Paris*), [?] (K. Meisl: *Der Affe*); Zauser (A. v. Kotzebue: *Blind geladen*), List (K. Meisl: *Der ästhetische Narr*), Puff (H. Wille: *Die lustige Einquartierung*), [?] (K. Meisl: *Die Heyrath durch die Güterlotterie*) – 1817;

Kasperl (K. Wiedemann, h. V. Müller: *Ritter Matthias von Bimsenstein und seine Trudel oder Die Erlösung des Herrn Veters mit der Frau Mahm*) – 1818; Sonnenbrand (M. G. Lambrecht: *Von Mund zu Mund*) – 1819; Lustig (A. Bäuerle: *Die falsche Prima Donna*), Knauser (týž: *Das Riesenkind oder die dicke Mamsell*), Fingerling (K. Meisl: *Der Dichter*) – 1820.

REŽIE
Theater in der Leopoldstadt Vídeň

F.-A. Boieldieu: *Johann von Paris* – 1817; H. F. Möller: *Graf Waltron*, K. Meisl: *Graf Waltron 2. Teil oder Dienst und Gendienst* – 1821.

PRAMENY A LITERATURA
AMP: Sbirka matrik, VAL N6, matrika narozených fary u sv. Valentina 1771–1794, s. 19, obr. 40. A. Zima: *Tharsya z Tyru*, t. 1791 [v obsazení: Miryfon – S.]. A. W. Iffland: *Frydrych Rakouský*, t. 1792 [v obsazení: Štěpán z Navaday – S.]. E. Schikaneder: *Jan Dolinský*, t. 1792 [v obsazení: Císař Jindřich – S.]. LA PNP: cedula *Der Schusterfeierabend* 31. 12. 1793. Archiv města Liberce: žádost V. Tháma a V. Svobody o povolení k provozování her z 2. 6. 1799 se seznamem nabízeného repertoáru (dnes nezvěstné) → Laiske: 1971. Západočeské muzeum Plzeň: cedule Küblerovy spol.

A. W. Iffland: *Die Reise nach der Stadt*, Plzeň 9. 11. [1800; perem dopsaná datace 1806 je nesprávná]. ■ GTK 1792, s. 301; 1793, s. 165; 1798, s. 249; V. Melezínek: *Dar nového léta* [...], 1795; *Allgemeines europäisches Journal* 1795, sv. 10, s. 209n., sv. 12, s. 207, 210; 1796, sv. 1, s. 204n., sv. 2, s. 192n., sv. 4, s. 195, sv. 5, s. 196; sv. 10, s. 204; 1797, sv. 3, s. 197n., sv. 10, s. 203; 1798, sv. 10, s. 214; *Allgemeine deutsche Theaterzeitung* [Brno] 1, 1797, s. 37, 77 [spr. 85]; 2, 1798, s. 269; tamtéž [Preßburg] 1799, s. 29; *Almanach für Theater und Theaterfreunde auf das Jahr 1807*, Berlin 1807, s. 352; *Theateralmanach* [Prag] 1809, s. 18; *Thalia* [Wien-Triest] 2, 1811, s. 149; *Allgemeine Theater-Zeitung* [Wien] 5 až 14, 1812 až 1822; *Der Sammler* [Wien] 14, 1822, s. 480; nesign.: *Böhmisches Theater in Prag*, *Allgemeiner deutscher*

Theater-Anzeiger [Leipzig] 3, 1811, s. 81; F. B. Mikovec: *Zur Geschichte des Prager Theaters*. Von Steinsberg bis Liebich, *Bohemia* 21. 7. 1860, čes. → *Česká Thalia kolem 1850*, 2010; Teuber II, s. 298n.; F. M. [Menčík]: *Ze života starých herců pražských*, *Národní listy* 3. 5. 1889; J. W. Goethe: *Tagebücher*, *Schriften* III/4, Weimar 1891, s. 145–151; A. V. Kraus: *Goethe a Čechy*, 1896, s. 21n.; V. Řezníček: *Bouda*, *Divadelní list Máje* 2, 1905/06, s. 215, 218n.; F. Grabenhorst: *Goethe und Teplitz*, Teplitz-Schönau 1910, s. 14n.; J. F. Reichardt: *Vertraute Briefe geschrieben auf einer Reise nach Wien und den Österreichischen Staaten zu Ende des Jahres 1808 und zu Anfang 1809*, Amsterdam 1810 → ed. G. Gugitz, München 1915, I, s. 494n.; II, s. 204; *Briefwechsel des Herzogs-Großherzogs Carl August mit Goethe*, ed. H. Wahl, Berlin 1915, I, s. 345, 472; II, s. 58, 344; H. Ankert: *100 Jahre Leitmeritzer Stadttheater*, Leitmeritz 1922, s. 2; Vondráček I; F. Bařha: *První velký český lidový komik, Lidová demokracie* 28. 10. 1962 + *Obrozensťi herci*, rkp., b. d., NMD. ■ NDP, Wurzbach

asch

Václav SVOBODA (2)

* 9. 9. 1828 Praha

† 14. 1. 1895 Golčův Jeníkov

Herec, divadelní ředitel.

Syn vysloužilého vojáka živícího se jako panský sluha. S. se vyučil krejčím, ale mnohem více než řemeslo ho přitahovalo divadlo a literatura. Od 1843 byl operním sboristou ve StD, kde také zastával epizodní role. Divadelní almanachy ho zaznamenávají v Praze až do 1849/50, a to i jako člena českého souboru StD (Böhmische Bühne). Po odchodu ze stavovské scény strávil několik let u kočujících společností na venkově. Nastoupil nejprve u J. A. Prokopa, 1853 přešel k německému řediteli K. Sternfeldovi a vzápětí do Zöllnerova reorganizovaného podniku, který zahajoval svou českou éru pod hospodářskou správou J. Štandery a s Tylem jako režisérem. Zde setrval do 1858 (s krátkou přestávkou 1857). Již tehdy dvakrát žádal o udělení koncese (1857, 1858), ale neuspěl. Od února 1859 do září 1860 a od května 1861 hrál opět v českých představeních StD, mezitím byl u společnosti I. Siegeho. V listopadu 1862 přešel s českými

herci ze StD do nového PD. S F. Pokorným, který byl pověřen vedením českých představení u Walburgovy společnosti, odešel na podzim 1863 do Plzně, odkud se v březnu 1864 (po skončení sezony v městském divadle) vrátil do PD a byl tu v angažmá do 1865. Krátce pracoval jako expedient pražské Jeřábkovské knihtiskárny a redaktor *Humoristických listů* (od č. 18 do č. 30), poté nastoupil do právě ustavené společnosti P. Švandy ze Semčic, s níž hrál v zimní sez. 1865/66 znovu v plzeňském divadle. V březnu 1866 zažádal o koncesi a získal ji. T. r. ještě několikrát vystoupil v PD. 1867 s A. Štanderou usiloval neúspěšně o správu německého divadla v chorvatském Záhřebu, kde předtím krátce hrál (neznámo kdy, nejpozději 1865). Koncem 1867 se stal členem společnosti A. Štanderové působící na Moravě. Záhy se osamostatnil a 13. 4. 1868 zahájil s novou společností v Kroměříži. Koncese mu pak byla udělována každoročně až do konce života, většinou pro Moravu i pro Čechy; povolení pro Horní Uhry (Slovensko) 1886 nedostal. Od 1863 byl ženat s Karolínou Strnadovou. Herecky činní byli všichni potomci: syn Tomáš (* 9. 1. 1864 Plzeň) a čtyři dcery, později provdané za divadelníky: Anna (* 1865 Praha) za H. Novotného, Marie za A. V. Juppou, Františka (* 27. 10. 1866 Písek) za F. Lacínu a Adéla (* 9. 1. 1883 Prostějov) za J. Javorčáka. Lacina byl v polovině 1894 úředně potvrzen jako zástupce nemocného S. a po tchánově smrti podnik převzal.

V první etapě své herecké dráhy na pražských scénách se S. neprosadil. Patrně i proto odešel na venkov, kde se mu dostalo větších příležitostí. Osvědčoval se hlavně jako komik v jadrných figurách českého repertoáru a v četných veselohrách a fraškách cizích autorů. K jeho nejlepším rolím patřil podle V. Budila Honza v *Jiřikově vidění* a sedlák Kmínek (Kotzebue: *Nájemník Kmínek z Ploškovic*). U publika byl oblíben a lokální zpravodajové ho opakovaně jmenovali mezi předními herci společností. Měl sklon k drastičtějším výrazovým prostředkům, rád bavil diváky improvizacemi a kuplety, u Zöllnera se proto dostával do konfliktů s Tylem. Právě ten však

svými požadavky na zodpovědnou přípravu a studium role ovlivnil S. přístup k herecké práci a rozvoj jeho herectví, které dosáhlo největších úspěchů v tylovských lidových postavách, z nichž některé hrál i na pražské scéně. S. nejvládnější doménou zůstal komický obor. Za druhého pražského pobytu (StD, PD) se vedle vyspělejších herců uplatňoval těžce a jen výjimečně dostával významnější úkoly, povětšinou se musel spokojit s menšími rolemi. Herecký půst si pak bohatě vynahrazoval v prvních letech u své společnosti, a to jak v komických, tak v charakterních rolích (např. Quasimodo, Birch-Pfeifferová dle Huga: *Zvoník u Matky boží*; Polonius, Shakespeare: *Hamlet*; Rychnovský, Raupach: *Mlynář a jeho dítě*) a v řadě historických postav (např. král Václav IV. v Tylově *Janu Husovi*). V nepočátném souboru vynikl díky zkušenostem nabytým ve StD a PD; např. za pobytu v Olomouci 1868 jej místní tisk označil za nejdovednějšího herce. Herecky působil do osmdesátých let.

Jako divadelní ředitel se soustředil na Moravu, kde byla podstatně menší koncentrace českých společností, a tím slabší konkurence než v Čechách. Se svou skromnou Česko-moravskou společností zajížděl také do Slezska. Koncem šedesátých a v první polovině sedmdesátých let patřil k průkopníkům českého divadla v těchto oblastech a jeho působení mělo především národní a osvětovou funkci. Již 1868 a znovu 1870 hrál v Brně, 1870–74 pronikl třikrát do německého městského divadla v Olomouci, 1881 byl v Ostravě, 1884 v Opavě (jako historicky první český ředitel ve Slezsku), Jihlavě a Znojmě. Opakovaně se vracel do Prostějova, Velkého Meziříčí, Dačic, Ivančic aj. V prvních letech udržoval na repertoáru hodnotné hry (Shakespeare: *Zkrocení zlé ženy*, *Hamlet*; Schiller: *Valdštýnova smrt*, *Vilém Tell*, *Úklady a láska*, *Loupežníci*; Kleist: *Katynka Heilbronská*; Goethe: *Clavigo*), z domácí dramatiky především práce Tylovy, Kolárovy *Žižkovu smrt* a *Moniku*. Zařazoval i nedávné novinky domácí (např. Bozděch: *Baron Goertz*) i překladové (např. Dumas ml.: *Dáma s kaméliemi*, Sardou: *Cypriena*, Wilbrandt:

Arria a Messalina). Zájmu většinového publika vycházel vstříc osvědčenými tituly (hry Ch. Birch-Pfeifferové, Wolffova *Preciosa*, Brachvogelův *Narcis*), fraškami, vaudevilly i dobovým brakem (*Vrah Francesconi*) a posléze operetou, postupně zařazovanou do původně ryze činoherního programu. Společnost, jejímiž členy byli v prvních letech A. a K. Betkovi, A. a J. Biedermanovi, B. Halla, A. Merhaut, A. Macháčková, V. Pázdral, E. Slánská, J. Souček, E. Šuma, načas Moravu opouštěla a přesouvala se do Čech, někdy i na delší dobu (např. 1872–73, 1875). Když S. českou koncesi pronajal 1874 herci F. Vratislavovi (sám na takovéto přestupky jiných ředitelů proti regulím opakovaně upozorňoval úřady; podle F. J. Čížka udal J. Kullase za přenechání koncese Tylovi), pokračoval v činnosti na Moravě, pak se přesunul do Čech, Vratislavovi koncesi odňal, převzal část jeho herců a krátce nato celý soubor rozpustil. 1877 ho znovu sestavil ve zcela jiném složení (s herci F. Pacltem, P. Řadou, A. Brázdou, J. Grauem, F. Ludvíkem, A. a K. Betkovými, J. a M. Rösslerovými, A. a A. Štětkovými, F. Kastnerem, T. Kratochvílem). I obvykle tolerantní mimopražský tisk byl k úrovni jeho společnosti nebývale kritický (např. slánský Svobodný občan 1877, českobudějovický Budivoj 1878), vytykal mu neplnění ohlášeného repertoáru, uvádění otřelých kusů a absenci novinek. 1878 se S. ucházel vedle dalších zájemců (J. Pištěka, J. Muška, P. Švandy ze Semčic) o zadání divadla v Plzni, avšak neuspěl. V té době už vedení společnosti, u níž často ani nepobýval, svěřoval artistickým správcům (F. Ludvíkovi, J. Rösslerovi, V. Choděrovi). Podnik v osmdesátých letech značně upadl; repertoár se téměř neměnil, soubor tvořilo kromě pěti členů ředitelovy rodiny jen několik většinou druhořadých herců. Obrat nastal po příchodu iniciativního a organizačně schopného F. Laciny (1886), který po sňatku se S. dcerou Františkou (1888) společnost fakticky řídil (úředně byl ve funkci artistického správce potvrzen v srpnu 1894) a vedl ji ke kvalitnějšímu repertoáru i interpretačním výkonům. V posledních letech života byl S. ředitelem spíše formálně, chod podniků už

významněji neovlivňoval. Během svého ředitelování upravoval texty her (vesměs drobnými lokalizačními změnami), pořídil překlad frašky A. Berly *Čím dále, tím hůř* (provedení doloženo u Čížkovy společnosti v Českých Budějovicích 1865) a „podle skutečné události“ napsal zbojnickou hru *Ondráš a Juráš*, kterou uvedl poprvé 1884 ve Frýdku.

ROLE

StD

Frutti (F. X. Told: *Spurné ženské v serailu*), Kakadu (týž: *Milkování v Plzni*, *škádlení v Praze*, *tejrání se na Vyšehradě*) – 1841; Lascari (H. Zschokke: *Abelino, veliký zbojník*) – 1843; Štros (H. Cuno: *Loupežníci na Chlumu*) – 1844; Ruchadlo (F. Hopp: *Doktora Fausta domácí čepička*) – 1845; Zachariáš Zázvor (F. Rosenau, ú. J. Kaška: *Bulka aneb Šest a dvacet*) – 1846; Pan Chytrák (J. Kaška: *Čarodějnice Megera aneb Okouzlený zámek pána z Jednorozce*), Asver (J. J. Řezníček: *Amerikáni aneb Kletba jednorukého*) – 1847; Tomeš (K. Gutzkow: *Boháč ve škole chudoby*) – 1850.

Prokopova spol.

Sládek Benda (J. Vlach: *Pokuta z lásky*), Strunka (F. Kaiser: *Bratr honák*) – 1851; Kilián (J. K. Tyl: *Paní Marjánka, matka pluku*), Sýkora (J. Nestroy: *Rozervanec aneb Strašidlo ve sklepě*), Ivanov (Ch. Birch-Pfeifferová: *Car a provazník*), Matěj Bulíček (J. Nestroy: *Chce mít švandu aneb To je klasické!*) – 1852.

Sternfeldova spol.

Míchálek (A. v. Kotzebue: *Tři otcové najednou*) – 1853.

Zöllnerova spol.

Šavlička + Mikulí (J. K. Tyl: *Strakonický dudák*, i Svobodova spol. 1868), Hynek z Dubé (F. B. Mikovec: *Záhuba rodu Přemyslovského*) – 1853; Honza (J. K. Tyl: *Jiříkovo vidění*, i Švandova spol. 1865/66) – 1855; Pierre (J. Bouchardy: *Fiakr z Paříže*), Zelnický (J. K. Tyl: *Pražský flamendr*), Šimon Lomnický z Budče (J. J. Kolár: *Magelona*) – 1856; Purkmistr poděbradský (J. J. Šantl: *Černoborka*), Křišpin Vejvoda (J. K. Tyl: *Chudý kejklíř*) – 1857. StD

Kníže Ivan Golicin (F. B. Mikovec: *Dimitri Ivanovič*), Josef (J. K. Tyl: *Bankrotář a kramářka aneb Zkouška o slavnosti ve Hvězdě*), Radni Horina (týž: *Pražská děvečka a venkovský tovaryš aneb Paličova dcera*, i PD 1864), Wagner (J. W. Goethe: *Faust*) – 1859; Vlk (F. Raimund: *Marnotratník aneb Žebrák a boháč*), Vavřinec Ledvína (F. Kaiser: *Bratr honák aneb Venkované v hlavním městě*, i PD

1865, Švandova spol. 1865, S. spol. 1868), Vavřinec (V. K. Klicpera: *Blaník aneb Zdeněk Zásmucký*), Říha (A. W. Hřland: *Myslivec*) – 1860; Osrik (W. Shakespeare: *Hamlet, princ dánský*), Šavlička (J. K. Tyl: *Strakonický dudák aneb Hody divých žen*) – 1861; Peroutka (F. Kaiser: *Darebák aneb Dobré jádro v špatné skořápce*) – 1862.

PD

Vrangel (F. Schiller: *Smrt Valdštýnova*), Lešek (V. K. Klicpera: *Staročeský soud aneb Židovka*) – 1862; Druhý hrobař (W. Shakespeare: *Hamlet, princ dánský*), Pazour (J. Nestroy: *Chce mít švandu aneb Kupečtí mládenci v hlavním městě*), Racman (F. Schiller: *Loupežníci*), Bromio (W. Shakespeare: *Zkrocení zlé ženy*), Abraham (S. H. Mosenthal: *Debora*, i Švandova spol. 1865), Votický (J. K. Tyl: *Jiříkovo vidění*) – 1863; Tubal (W. Shakespeare: *Kupec benátský*), Jehoň (J. J. Kolár: *Don César a spanilá Magelona*), Bratr Jan (W. Shakespeare: *Romeo a Julie*), Tomáš (V. K. Klicpera: *Divotvorný klobouk*) – 1864; Straka (J. Nestroy: *Enšpihl aneb Každou chvíli nějaké čtveráctví*), Fedor Andrejevič Ljubjukov (N. V. Gogol: *Revisor*), Zajíček (J. K. Tyl: *Paní Marjánka, matka pluku*) – 1865. Švandova spol.

Vansen (J. W. Goethe: *Faust*), Ješek (J. N. Štěpánek: *Korutané v Čechách aneb Osvobození vlasti*, i S. spol. 1868), Jirka (týž: *Čech a Němec*), Kmínek (A. v. Kotzebue: *Nájemník Kmínek z Ploškovic*), Bukoslav Želísko (J. v. Plötz: *Hloupá a učená aneb Profesor a sládek*), Pan z Roupova (F. X. Told, h. A. E. Titl: *Čarovný závoj*), Hňup Damian (A. Berla: *S hloupostí nejdál dojdeš aneb Celá obec v šatlavě*), Matěj (E. Pešková: *Jen žádnou od divadla!*) – 1865/66.

Svobodova spol.

Barnabáš Pinta (J. K. Tyl: *Lesní panna*), Kalafuna (týž: *Strakonický dudák*), Profesor Jota (F. V. Jeřábek: *Cesty veřejného mínění*), Baptista (W. Shakespeare: *Zkrocení zlé ženy*), Quasimodo (Ch. Birch-Pfeifferová dle V. Huga: *Zvoník u Matky boží*), Baudrillard (E. Grangé, Lambert-Thiboust: *Pokuta muže*), Lucien Caussade (V. Sardou: *Mnoho přátel naše škoda*), Řezník Martin (J. K. Tyl: *Paličova dcera*), Rekorat (týž: *Krvavý soud aneb Kutnohorští havíři*), Zeman Zápolský (týž: *Paní Marjánka, matka pluku*), Jiřík (týž: *Jiříkovo vidění*), Florian (G. H. Puttlitz: *Damoklův meč*), Onofrius Laštovička (K. A. Görner: *Vychovatel v čepci*), Věrnosta z Adlaru (J. J. Kolár: *Monika*), Martin (Morländer: *Mlejn na ženy*), Pírko (F. Kaiser: *Krejčí co lékař*), Šalamoun Oppenheimer (A. Langer: *Slovo k ministru*), Butler (F. Schiller: *Valdštýnova smrt*) – 1868; Valenta (J. K. Tyl: *Paličova dcera*),

Kníže Kaunic (A. Varry, ú. J. K. Tyl: *Císař Josef II. a jeho věk*), Nožejček (J. K. Tyl: *Rybrcoul aneb Tvrdohlavá žena*), Křištof (R. Benedix: *Redaktor v chládku aneb Čtyři Čermáci najednou*), Václav Závora (L. Angely, ú. J. K. Tyl: *Národní merenda Slovanů*), Vojtěch Kudrna (F. X. Told, ú. J. K. Tyl: *České amazony aneb Ženská vojna*), Baron Bařinský (R. Benedix: *Moda je tyranka aneb Šaty čini z lidí blázny*), Strachkvas (V. K. Klicpera: *Ukradené dítě*), Isák Löwy (O. F. Berg: *Isák Löwy*), Křivonoska (K. Haffner dle M. G. Saphira: *Prodané spaní*), Král Václav IV. (J. K. Tyl: *Jan Hus, kazatel v kapli betlémské*), Pantaleon Všudybyl (J. Štolba: *Krejčí a švec aneb Malér nad malér*), Enšpígl (J. Nestroj: *Enšpígl*), Mikeš Divůček z Jemnišť (J. J. Kolár: *Žižkova smrt*) – 1870; Polonius (W. Shakespeare: *Hamlet, princ dánský*), Barea Soranus (A. Wilbrandt: *Arria a Messalina*) – 1877; Zikmund Planus (A. Daudet, A. Belot: *Fromont junior a Risler senior*) – 1878; Suchomel (A. L'Arronge: *Dcery pana Zajíčka*), Šantala (K. Elmar, ú. J. H. Böhm: *Šantala aneb všude dobře, doma nejlip*) – 1879; Rychnovský (E. Raupach: *Mlynář a jeho dítě*), Florian Králíček (F. F. Šamberk: *Jedenácté přikázání*) – 1881; Juráš (V. Svoboda: *Ondráš a Juráš*) – 1884; Učitel (S. H. Mosenthal: *Debora aneb Křesťan a židovka*), Beneš (Ch. Birch-Pfeifferová dle G. Sand: *Diblík, šotek z hor*), Václav Vávra (R. Kneisel: *Chudý písničkář*), Pan Kocourek (T. Kronosová: *Kouzelný prsten Silfidy, vodní panny*), Barnabáš Křivonožka (R. Kneisel: *Pan farář a jeho kostelník*), Spermacet (I. Zajc: *Veselí plavci aneb Loď v přístavu*), Jonáš (V. Sardou: *Vlast*), Markýz de Montefiore (Dumanoir, A. Dennery: *Tulák a ministr aneb Svatha před popravou*), Kovář z Joslovic (J. A. Lang: *Marie Terezie, císařovna rakouská a kovář z Moravy*) – b. d.

PRAMENY A LITERATURA

AMP: Sběrka matrik, AP N8, matrika narozených fary u sv. Apolináře 1827–1831, s. 105; VO O10, matrika oddaných fary u sv. Vojtěcha 1854–1865, s. 299 [chybně *1829]. NA: fond Policejní fideletství I, konskripce, kart. 579, obr. 458 [Svoboda Wenzel, 1828], kart. 578, obr. 237 [Svoboda Karoline]; fond PM 1855–1859, kart. 534, sign. 8/6/17/102, 1861–1870, kart. 876, sign. 8/6/17/118; 1871–1880, kart. 1245, sign. 8/6/17/8; 1891–1900, kart. 2547, sign. 8/6/17/1 [koncese]. SOA Plzeň: Sběrka matrik, Plzeň 054, matrika narozených 1861–1864, obr. 288 [syn Tomáš]. SOA Třeboň: Sběrka matrik, Písek 19, 1862–1867, obr. 311 [dcera Františka]. MZA: Sběrka matrik, 9519 Prostějov, matrika narozených fary u Sv. Kříže 1881–1885,

obr. 96 [dcera Adéla]. ■ Deutscher Bühnenalmanach [Berlin] 1845, s. 263; 1847, 272, 277; 1848, s. 298, 300; 1849, s. 232, 234; 1850, s. 243, 245; 1851, s. 241 [odchod ze StD]; k: Z Mělníka, *Lumír* 3, 1853, s. 287 [u Sternfelda]; *Budivoj* 1, 1864/65, č. 74 [Čím dále, tím hůř]; *Národní listy* 10. 6. 1866 [S. spol.]; *Svobodný občan* 21. 7. 1877; *Budivoj* 14, 1878, č. 34, 37 až 43, 45, 49, 52 [S. spol.]•; úmrtí a nekrolog: *Dalibor* 17, 1895, s. 56; *Besední listy* 3, 1894/95, s. 41•; J. L. Turnovský: Herecké společnosti české, in *Přispěvky k dějinám českého divadla*, usp. J. Ladecký, 1895, s. 102; V. Budil: Z mých hereckých vzpomínek, *Český deník* 6. 6. 1920, příl. Besedy; J. Zelenka: *Vzpomínám...*, 1929, č. 92n.; V. Štein Táborský: *Dějiny venkovských divadelních společností*, 1930, s. 118n.; J. Šácha: *Dějiny kočovných divadelních společností na Moravě v druhé polovině XIX. století*, dis., FF MU 1953, s. 101–146; A. Sivek: *Ondráš z Janovic*, Ostrava 1958, s. 78, 213; J. Knap: *Zöllnerové*, 1958, zvl. s. 67, 72, 82, 84–87, 89 + *Umělcové na pouti*, 1961, zvl. s. 59n., 117; *Přehledné dějiny české literatury a divadla v Olomouci* I, red. J. Stýskal, 1981, s. 98n., 104–106; K. Tauš: *Divadelník F. Lacina*, *Program SD Brno* 54, 1982/83, s. 283–286, 324n., 373; P. Marek: *České kočovné divadelní společnosti na Vyškovsku v 60. a 70. letech 19. století*, *Zpravodaj Muzea Vyškovska*, 1989, s. 20 + *Prostějovská divadelní kultura v 19. století, rozmn., prostějov* 1990; L. Komeščíková: *České divadelní společnosti v Přerově v letech 1863–1897*, dipl., FF UP 2004, s. 76–79, 86–95. ■ EDS [Svobodova spol.], NDP; Buchner, PD-rep

jš šrm

Václav Alois SVOBODA

* 8. 12. 1791 Navarov (Návarov) u Semil

† 8. 1. 1849 Praha

Básník, příležitostný dramatik, překladatel.

Psal se také Wenceslav (Wenceslaw) Alois (Aloysius) S., V. A. Svoboda Navarovský, Wácl. Svoboda z Nawarowa (přídomek zvolil podle rodiště), užíval i německé podoby: Wenzel Svoboda von Nawarow a Wenceslaw Svoboda dem Nawarower. Na divadelních cedulích uváděn též W. L. Svoboda. – Pocházel z poměrně zámožné rodiny, otec byl sládkem. Číst a psát se naučil ve farní škole v blízkém Bozkově, trivium dokončil v Jeni-

šovicích a v Liberci, kam byl dán výměnou, aby se naučil německy. 1802 se vrátil domů a studoval soukromě předměty prvních dvou gymnaziálních tříd, z nichž složil zkoušky 1803–04 na piaristickém gymnáziu v Mladé Boleslavi. V Praze na Starém Městě vychodil třetí ročník gymnázia, zbývající dokončil od 1805 v Mladé Boleslavi. 1808–10 studoval filozofii na pražské univerzitě, 1810 se zapsal na práva, po absolvování prvního ročníku se stal soukromým učitelem. Od 1812 pokračoval ve studiu práv a zároveň složil učitelskou zkoušku z předmětů pro humanitní školy. Za pražského pobytu navštěvoval přednášky J. Nejedlého a J. Dobrovského, ovlivnila jej kázání B. Bolzana. 1809 navázal úzké přátelství s V. Hankou, později i s F. Klicperou a J. Havelkou, s nimiž pořádal deklamační akademie. 1814 získal místo prozatímního učitele na gymnáziu v Písku, 1815 byl jmenován profesorem na gymnáziu v Jindřichově Hradci, 1821 byl přeložen do Prahy a působil na malostranském gymnáziu jako profesor humanitních předmětů. 1819 se oženil, 1847 ovdověl. V revolučním roce 1848 byl zvolen do Národního výboru, veřejných jednání se však pro špatný zdravotní stav příliš nezúčastňoval. Zemřel na puknutí srdce, pohřben byl na Malostranském hřbitově v Košířích.

S. umělecky nevyrovnané básnické dílo, psané česky, německy a latinsky, obsahovalo zpočátku výrazně svobodomyslně zaměřené verše, jimiž se přiřadil k průkopníkům české politické poezie, později přibýlo básní slavnostních a příležitostných, oslavujících rakouský panovnický rod apod., od dvacátých let skládal také romances s náměty z českých dějin a legendické skladby (*Svatý Jan Nepomucký*). Značně rozsáhlá byla S. činnost překladatelská, k níž byl disponován dokonalou znalostí šesti jazyků (ve své době platil za jednoho z největších znalců latinské literatury, z latiny do němčiny přeložil díla Horatiova, Vergiliova aj.). Do němčiny přeložil *Rukopis královédvorský* (1818) a *Rukopis zelenohorský* (1824), básně J. Čelakovského, J. J. Kaliny, V. Hanky, J. E. Vocela aj., z němčiny do češtiny

mj. básně F. Schillera a A. Müllera, pražského estetiky a redaktora listu Bohemia, z němčiny do latiny Goethovu tragédii *Iphigenie auf Tauris*. Značnou část původního básnického díla a překladů, estetické a filologické studie zveřejnil pouze časopisecky.

Od mládí se zajímal o divadlo. S oblibou navštěvoval v Bozkově představení podkrkonošského sousedského divadla (pozdější rukopisné vzpomínky *Bilder und Erinnerungen aus meiner Jugend* obsahují několikastránkovou pasáž o sousedském divadle a o konkrétních představeních na Bozkovsku). Pod vedením J. N. Štěpánka a P. Haklíka vystupoval v českých ochotnických představeních pořádaných od 1812 ve StD, v nichž hrál obvykle intrikánské a hrdinské role. Kolem 1813 přeložil pod titulem *Rozbojníci* Schillerovo drama *Die Räuber*, rukopis překladu se nedochoval. V době jindřichohradeckého působení se věnoval překladům Senekových tragédií z latiny do němčiny, později především překladům operních libret (do češtiny i němčiny). Přeložil také historickou činohru *Břetislav a Jitka* pražského německého autora K. E. Eberta, která se s úspěchem hrála až do sedmdesátých let 19. stol. Podle údajů ve vlastní Apologii (Bohemia 11. 1. 1849) měl přeložit drama A. v. Kotzebuea *Graf Beniowsky* a hru *Das Gastrecht* F. W. Zieglera (rukopisy dnes neznámé). Koncem dvacátých let psal umělecké a divadelní referáty do časopisu *Monatsschrift der Gesellschaft des Vaterlandischen Museums in Böhmen*. Pro otevření Stögerova Nového divadla v Růžové ul. (1842) napsal původní tříaktovou veselohru *Karel Škréta, malíř*. Je postavena na jednoduchém anekdotickém příběhu ze Škrétova života, který S. v částečně pozměněné podobě převzal z Pelclových *Geschichte der Böhmen*. Škréta je považován nadutým německým „znalcem“ umění za provinčního českého mazala, když si však onen splete jeho obraz s dílem slavného nizozemského malíře, je nucen přiznat Škrétovi umělecké mistrovství. Hra má výrazné vlastenecké zabarvení, neboť Škréta hájí nejen svou čest uměleckou, ale i čest národní. Vtipně vypočítaný děj s milostnou zápletkou spolu se svižnými dialogy